

UNIVERZITA KARLOVA

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra učitelství

Psychosociální následky dětí z rozvedených rodin

Psychosocial consequences of children from divorced families

Bakalářská práce

Praha 2021

Vedoucí práce: Mgr. Jana Poláčková

Autor: Laura Nusková

Poděkování

Srdečně bych ráda poděkovala paní Mgr. Janě Poláčkové za odborné vedení mé bakalářské práce, její pomoc a trpělivost. Stejně tak všem respondentům, kteří se podíleli na vytvoření mé praktické části.

Také nesmím opomenout poděkování mým nejbližším, hlavní poděkování patří mé rodině a přátelům, kteří mě podporovali během mé tvorby bakalářské práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci „Psychosociální následky dětí z rozvedených rodin“ vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 26.12. 2021

Laura Nusková

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá psychosociálními následky dětí z rozvedených rodin. Konkrétně se zaměřuje na skupinu dospívajících dětí a jejich reakce na rozvod dnes. Cílem této práce je zjistit, jak moc rozvod ovlivní psychiku dítěte, jaké má dopady na budoucí partnerské vztahy a jejich budoucí život obecně. Bakalářská práce se skládá z teoretické a praktické části. V teoretické části se zabývám charakteristikou rodiny, rozvodu, manželství, příčinami a následky rozvodu. Praktická část bakalářské práce vychází z kazuistického šetření provedeného s jednotlivými respondenty z neúplných rodin. Každý má jinou zkušenost a jiný životní příběh, který sdělil.

Klíčová slova

Rozvod, rodina, manželství, následky rozvodu, dítě.

Annotation

This bachelor thesis deals with the psychosocial consequences of children from divorced families. Specifically, it focuses on a group of older children. The aim of this thesis is to find out how much divorce affects the psyche of children, what effects it has on their future relationships and their future life in general. The bachelor thesis consists of a theoretical and a practical part. In the theoretical part I deal with the characteristics of divorce, marriage, causes and consequences of divorce. The practical part of the bachelor thesis is based on a case study conducted with certain respondents from incomplete families. Each has a different experience and a different life story.

Keywords

Divorce, family, marriage, consequences of divorce, child.

Obsah:

Úvod.....	7
1 Teoretická část	8
1.1 Rodina.....	8
1.2 Rodina a její funkce	9
1.3 Typy rodin.....	9
1.3.1 Úplná rodina	9
1.3.2 Neúplná rodina.....	10
1.3.3 Nevlastní rodina.....	10
1.3.4 Rodina náhradní.....	10
1.4 Manželství.....	11
1.4.1 Manželská krize	12
1.5 Rozvod.....	13
1.5.1 Stádia rozvodu	15
1.5.2 Rozvodovost v České republice v číslech.....	15
1.6 Děti a rozvod.....	18
1.6.1 Děti a rozvod – počátek rozvodu	18
1.6.2 Děti a rozvod – průběh rozvodu	19
1.6.3 Porozvodová situace - rodiče.....	19
1.6.4 Porozvodová situace – děti	20
1.7 Psychosociální následky rozvodu na děti	20
1.7.1 Vzdělání	20
1.7.2 Sexuální chování.....	21
1.8 Střídavá péče.....	21
1.8.1 Vztah dítěte s druhým rodičem.....	22
1.8.2 Vztah dítěte s nevlastním rodičem.....	23

1.9	Vyživovací povinnost	23
2	Praktická část.....	25
2.1	Cíl výzkumu.....	25
2.2	Charakteristika zkoumaného vzorku	25
2.3	Způsob provedení výzkumu – metody sběru dat	25
2.4	Kazuistiky	26
2.4.1	Kazuistika č. 1 – Michaela.....	26
2.4.2	Kazuistika č. 2 – Kryštof	29
2.4.3	Kazuistika č. 3 – Markéta	32
2.4.4	Kazuistika č. 4 – Lukáš.....	34
2.5	Interpretace výsledků a závěr výzkumu.....	37
3	Diskuze.....	39
	Závěr	40
	Seznam použitých zdrojů:	41
	Seznam příloh.....	44

Seznam grafů:

Graf 1 - Počet sňatků a rozvodů v České republice 1918 - 2020.....	17
--	----

Úvod

Na úvod bych ráda poznamenala, že jsem si dané téma vybrala, protože je pro mě velmi zajímavé. Přestože sama nepocházím z rodiny rozvedené, mám nějaké zkušenosti ze svého okolí, mých dlouholetých přátel, kteří pochází z rodin neúplných. V dnešní době je rozvod často velký trend a bohužel se sama potýkám s více lidmi, kteří pocházejí z rodiny neúplné než z rodiny úplné.

Den, co den se rozvádí tisíce rodin a párů. Rozvod a obecně rozvodová situace má však značné psychosociální následky nejen na rodiče, ale samozřejmě i na další přímé účastníky, jimiž jsou hlavně děti. Bakalářská práce se zaměřuje převážně na psychosociální následky dětí, které si rozvod prožili v dospívání a teď už jsou dospělé. Práce poukazuje na to jaké rozvod může mít následky na děti z pohledu vzdělání či sexuálního života. Dále jejich budoucí vztahy a jejich emoční citění a reakce.

V mé teoretické části bakalářské práce popisuji základní pojmy jako je rodina úplná a neúplná. Její funkce a hlavní charakteristiky. Dále nastíním předmět manželství a jeho následné krize. Snažím se také vysvětlit pojem rozvod, příčiny rozvodu a ukazuji rozvodovost v České republice v číslech, a to historicky i aktuálně.

Cílem praktické části bylo poukázat na jednotlivé následky rozvodu rodičů, které zasáhly dítě či děti. Také přibližuje reakce a pocity dětí před, během a po rozvodu. Nechybí ani jednotlivé názory respondentů na danou problematiku. Na mnou vytvořené otázky mi pomohl polostrukturovaný rozhovor, který mi poskytl širší a intenzivnější informace a odpovědi respondentů.

1 Teoretická část

1.1 Rodina

Společenská instituce rodina má již od pradávna přirozený pud chránit, rozmnožovat se za účelem vytvoření vlastního a nenahraditelného potomstva, které si jedinec sám může vychovat dle svých představ (Matějček, 1994).

Pojem rodina může pro každého mít zajisté jiný význam a cítění. Psychologický slovník (Hartl, 1993) definuje rodinu jako společenskou skupinu spojenou manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí. Psychologický slovník také rozlišuje rodinu na nukleární a širší. Nukleární rodina zahrnuje pouze rodiče a dítě nebo děti. Zatímco součástí širší rodiny je větší počet příbuzenstva např. prarodiče, strýcové, tety, sestřenice, bratřenci, kteří tvoří tzv. širší rodinnou síť. V knize je také zmíněná rodina funkční, která je charakterizovaná jako prostředí, kde dochází k pozitivnímu emocionálnímu prostředí a zdárnému řešení problémů.

V bakalářské práci se objevuje naopak rodina neúplná, tedy rodina rozvrácená. Rodina by měla být místo, kde se dítě cítí bezpečně, kde dítě nemá strach z vnějšího světa a může budovat dokonale a přirozeně svou osobnost. Rodina by pro dítě měla být oporou a bezpečným místem na které se může kdykoliv bez přemýšlení spolehnout a na které se může kdykoliv vrátit. Matoušek ve své knize zmiňuje (Matoušek, 2003), že rodina odedávna slučovala a bude slučovat generace, stejně tak jako spojovat naši společnost. Rodina má za cíl vytvářet potomky a následně budovat společnost a zachovávat lidstvo.

Rodina má velmi velký význam i v době dospělosti, dítě by mělo mít možnost a neomezený zdroj čerpání motivace ze strany rodičů, stejně tak maximální podporu od celé rodiny. V každém z rodičů by mělo vidět inspiraci a motivaci. To následně může potomka vést k určitému životnímu směru. Proto je velmi důležitá následná role každého z rodičů a domácí atmosféra. Ze strany rodičů přicházejí zase větší nároky a požadavky, dítě je přeci už dostatečně velké, aby neslo za všechny své činy odpovědnost. Naopak rodiče nejsou zase příliš schopni dítěti neboli potomkovi dát větší volnost a samostatnost. Bohužel ve fázi rozvodu může mít dítě pocit, že ztrácí stabilitu světa, protože rodiče jako společný pár byli nejen inspirací, ale také jistotou existence. Jak ve své knize zmiňuje Vágnerová (Vágnerová, 2021, s. 333). „nemůžeš – li se spolehnout na své rodiče, nemůžeš se spolehnout na nic“.

1.2 Rodina a její funkce

Dítě potřebuje rodinu k vývoji své osobnosti, osobní svobody a odlišnosti, a zároveň mu rodina poskytuje komplexní oporu. Především v době dospívání, kdy dítě poznává fungování vztahů, začíná rozumět konfliktům a prochází nejtěžšími fázemi života (Matoušek, 2003).

Dítě by mělo nacházet nesmíšené klima pro vytvoření své vlastní představy o vnějším světě a o směru, kterým se chce dále vydat. Špaňhelová (Špaňhelová, 2010) ve své knize pojednává, že rodina zaujímá následující funkce:

- Biologicko - reprodukční funkce - rodina by měla být plozením nové generace.
- Ekonomicko - zabezpečovací - cílem této funkce je udržování správného finančního a materiálního chodu domácnosti, v tak velké míře, jak je rodina schopna.
- Emocionální - je jedna z nejdůležitějších, rodina by měla totiž dávat najevo všechny maximální emoce, lásku a empatii.
- Socializačně výchovná – příprava dítěte na správné sociální fungování ve společnosti a mezi jeho vrstevníky. Důležité je, aby si dítě umělo odůvodnit různé jevy a později se orientovat v prostředí dospělých.

1.3 Typy rodin

Typy rodin můžeme členit do různých odvětví. Typy rodin můžeme členit podle úplnosti rodiny na rodinu úplnou, neúplnou, nevlastní či náhradní. Dále podle výchovného stylu potomku ze strany rodičů, či postavení v rodině. V bakalářské práci se zaměříme na rodinu neúplnou.

1.3.1 Úplná rodina

Úplná rodina je model rodinného soužití, kde v domácnosti žije muž, žena i dítě či více dětí. Důležitým aspektem výchovy je vyvážená výchova ze strany obou pohlaví, tzv. otce i matky. Výchova dítěte je tak velmi vyrovnaná a souladná. Je velmi důležité pro vývin a budoucí život dítěte, aby dítě vyrůstalo v harmonickém a milujícím prostředí. Dítě potřebuje vidět lásku a motivaci ze strany obou rodičů. Dítě do svého budoucího života potřebuje vědět, jak správně fungují vztahy a jak by se lidé k sobě měli vzájemně chovat, a že pečovat jeden o druhého je velmi klíčové.

1.3.2 Neúplná rodina

Neúplnou rodinu můžeme charakterizovat jako rodinu, kde chybějícím článkem je jeden z rodičů. V čele neúplné rodiny je většinou žena samoživitelka. Rozdělením se žena dostává bohužel také do špatné ekonomické situace. Ženy během svého života významně zpomaluje manželství a narození dítěte, proto jsou velmi finančně závislé na jejich partnerech a mají po oddělení velký finanční problém. Také se potýkáme s větším množstvím dětí, které nemají své druhé rodiče, čím dál více matek, které již od začátku vychovávají své potomky bez otce. Ať už se jedná o matku či otce, výchova dítěte je v tomto ohledu velmi omezena. Dítě potřebuje k harmonické výchově přítomnost mužského i ženského vzoru. Nejčastějším a v dnešní době nejvíce populárním důsledkem neúplné rodiny je rozvod rodičů, dále také úmrtí v rodině anebo jakákoliv jiná situace, kdy otec či matka zůstane sama svobodná (Dudová a Hastrmanová, 2007).

1.3.3 Nevlastní rodina

Již z názvu pramení něco náhradního, něco, co není pravé a nenabývá reálných hodnot. Nevlastní rodina je model rodinného soužití, kde jeden rodič je biologický a druhý ne. Na světě existuje nespočet dětí, které přišly o své rodiny. Tyto děti nemají nebo dokonce nikdy neměly tu pravou rodinu, kde mohly čerpat dennodenně naději, podporu, motivaci, a to nejdůležitější, pocit bezpečí. To značně ovlivní jejich život a vývoj do budoucna. Psychologické výzkumy však jednoznačně ukázaly, že náhradou za vlastní rodinu je zase rodina a že ze všech forem náhradní péče je adopce pro dítě nejvhodnější. Tyto děti postrádají lásku, důvěru a úctu od rodiny. Manželé a rodiny, které nikdy potomky mít nemohou či nemohly mít, a mají neskutečné množství rodičovských potřeb, které mohou předat jinému dítěti. I přestože si dítě uvědomuje, že není vlastní, láska rodičů může všechny tráble překonat (Matějček 2007).

1.3.4 Rodina náhradní

Motivace k rodičovství má u každého jedince jinou sílu a intenzitu. Každý má pud ke změně svého života přínosem nového dítěte na svět a výchováním svého potomstva. Každý k tomu vzhlíží však odlišným způsobem. Nejdůležitější životní událostí v životě ženy může být právě narození nového vlastního potomstva. Je to velmi intenzivní období, které je jaksi i zkouškou partnerů. Ještě více vyčerpávající je však situace nevlastní náhradní matky a otce. Náhradní rodina neměla tu možnost zkušenosti s těhotenstvím či seznámením se s dítětem již před porodem.

Náhradní rodiče mají různé první reakce, typickým může být nejistota, strach a nadšení. Zřídka se může objevit i zármutek, kdy rodiče očekávaly naprosto jinou zkušenost, než která se dostavila (Vágnerová, 2012).

1.4 Manželství

Vstup do manželství je jedna z nejdůležitějších a nejvíce intenzivních životních situací, které člověk ve svém životě může zažít. Vstup do manželství je individuální rozhodnutí každého z partnerů. Hlavními znaky by měla být hlavně láska a touha po bezpečném zázemí. Vstup do manželství má za předpoklad, že s daným člověkem strávíme zbytek svého života. Partnerovi tak říkáme jedno jediné ano a navždy. Podle zákona č. 89/2012 Sb., Nový občanský zákoník, „*manželství vzniká svobodným a úplným souhlasným projevem vůle muže a ženy, kteří hodlají vstoupit do manželství (dále jen „snoubenci“), že spolu vstupují do manželství. Sňatečný obřad je veřejný a slavnostní; činí se v přítomnosti dvou svědků*“ (Zákon č. 89/2012 Sb., Nový občanský zákoník).

Manželství však nemusí být pouze soužití ženy a muže. Může se jednat o dvě stejná pohlaví nebo manželství více osob. Nejvíce obvyklé a převážně zmiňované v mé práci je manželství monogamní, tedy manželství dvou osob, muže a ženy. Dále existuje manželství polyandrinní, polygynní anebo skupinové. Vágnerová (Vágnerová, 2007) ve své knize rozděluje manželství na manželství sociální, kdy se spojují dvě naprosto odlišné generace a vytváří nové vztahy ve společnosti. Dále psychologické manželství, které popisuje, že každý partner získává konkrétní roli. Každý si volí způsob komunikace, způsob řešení problému a životní styl. Jako poslední vymezuje manželství fyzické, kde partneři společně sdílejí určitý prostor, čas a už i teritorium. Pro mladé páry však není příliš atraktivní vstoupit do manželství jako tomu bylo dříve. Vstup do manželství je nejčastěji zapříčiněn zplazením dítěte. Téměř 90 % lidí počítá s tím, že do manželství v budoucnu vstoupí, ale než tak učiní, chce si život s partnerem vyzkoušet. Pokud se bavíme o průměrném věku uzavření manželství, i ten se v posledních letech značně změnil.

V knize od Vágnerové (Vágnerová, 2007) můžeme vidět značnou změnu od roku 2000, kdy byl průměrný věk ženicha 28,9 let a průměrný věk nevěsty 26,6 let, zatímco v roce 2004 se snížil na rozmezí 25-29 let. Manželství do věku 30 let je totiž mezi mladými lidmi hodnoceno jako ideální. Během manželství dochází k odlišným změnám vlastní role obou manželů. Potřeba intimity jako první má za cíl udržet vzájemný vztah a sdílení partnerů. Zatímco potřeba autonomie prosazuje rozmach svého charakteru, potřebu seberealizace, a další individuální potřeby každého z partnerů.

1.4.1 Manželská krize

V dnešní době ve společnosti najdeme více rodin neúplných než úplných. Více rodin, které podle práva nevstoupily do manželství oficiálně anebo páry, kterým už vůbec na manželství nezáleží. Svatba je u mnoha lidí brána jako drahá a zbytečná záležitost, která není povinností. Lidé se přeci milují i bez manželství. V rodinách a manželství se objevují často různé konflikty, pestré hádky a krize, bohužel tomu někde tak je i denně. Některé mohou být drobné a nevinné, naopak jiné mohou změnit celý budoucí život jedince. Zpět do minulosti byly rodiny více utvrzené a konflikty byly velmi vzácné. Důvodem však byla autorita otce či manžela v rodině. Žena si nedovolila sdělit svůj vlastní názor, aby nevyvolala hádku, natož pochybovat o rozhodnutí manžela. Předmětem denní debaty a pochopitelně i výraznou krizí je ekonomika v rodině. Rozpočet a peníze obecně dokážou v rodinách zapříčinit velké rozepře a zmatek. Na peníze pár pohlíží odlišně na začátku zamilovaného vztahu a po deseti letech vztahu s dětmi. Na začátku zamilovaného vztahu si pár může myslet, že peníze nejsou prvořadé a že nejdůležitější věcí je být spolu a mít se rádi. Toto se však velmi rychle změní s dětmi a výdaji spojenými s nimi. Největší ránou však bývá, když se rodiče musí omezit ve vlastních koníčcích a zájmech. Velmi používaným názvem pro vyjádření nespokojenosti je nezáměr o rodinu. „Proč trávíš víc času s přáteli, než s námi? Dřív to vypadalo dost jinak, máš nás vůbec ještě rád?“ (Matějček a Dytrych, 2002).

Je přirozené, že matka se již od začátku upíná více na dítě, a tudíž nemá příliš velkou kapacitu na jiné koníčky a komunikaci s okolním světem, hlavně přáteli. Vyčítá však mladému otci, že na rodinu nemá čas a klidně si ji vymění za práci či dokonce večírky s kolegy. Žena všechny tyto signály bere jako útok a neuvědomuje si, že muž je úplně v jiném postavení a potřebuje si ponechat nějakou společenskou roli. Tyto konflikty samozřejmě gradují s časem, náladami a nekomunikací. Komunikace je však klíčová a to vždy. „*Dáváš přednost hospodě a pití přede mnou a před dítětem. Jsi alkoholik a budu přemýšlet o rozvodu*“ (Matějček a Dytrych, 2002, s. 8-15).

V této fázi však muž může mít již skrytý vnitřní odpor chodit brzy domu. A to právě z důvodů neustálých nadávek a povinností. Konflikty s prarodiči dítěte se vztahují ke konfliktům výchovy a prosperity dítěte. V mnoha fázích vzniká jednoznačná závislost na prarodičích, která nevede k ničemu dobrému. Dvojice rodičů se může vzájemně osočovat z nedostatečné úcty k prarodičům stejně tak jako jim vyčítat nějaké naučené chování

či rozmazlování potomka. Rodiče si nikdy nepřiznají společnou chybu ve výchově, vždy budou jeden druhého vzájemně obviňovat ze špatných vlastností, které potomek zdědil po jednom z nich. „Jak je možné, že má čtyřku z češtiny – proč nemá buňky na jazyky – proč mluví jako sprosták? To je všechno po tobě“. Tyto rozpory v domácnosti mohou však mít značný vliv na konkrétní chování a následky dítěte. Rodiče si tento fakt neuvědomují, avšak dítě je pouze využitým prostředníkem v době hádek rodičů. „*Tato soudcovská role, do které je dítě tlačeno a nuceno, neodpovídá často jeho věku, ale i celkovému postavení v rodině*“ (Matějček a Dytrych, 2002, s. 8-15).

Ve finální fázi dochází k citovému odcizení a ztrátě společných zájmů. Neustále stěžování si na každodenní rutinu. Neschopnost kompromisů, nechuť k napravení chyb a snahy. Žádné společné plány a cíle. Partneři už v této fázi nejsou schopni sami popsat, co si vyčítají a co je problémem. Panuje už jen čistá averze a jiné nesmyslné představy, například o nevěře (Matějček a Dytrych, 2002).

Smith naopak ve své knize hájí, že většina krizí ve vztahu je způsobena neuspokojivým sexuálním vztahem, nevěru bere spíše jako příznak než důvod (Smith, 2004).

Dle Matějčka (Matějček a Dytrych, 2002) je velmi nebezpečné vnímání rodinné atmosféry. Dítě následuje primárně pocity matky. Pro dítě není agresivním chováním hádka, řev či výhružná gesta, ale ticho a mlčení v domácnosti. Je-li v rodině ticho a rodiče mezi sebou nekomunikují tak jako bývá zvykem na denním pořádku, dítě toto období začne okamžitě vnímat jako agresivní. Dítě nerozumí původům a důvodům hádek či dalších gest, které rodiče páchají. Vnitřně to ohrožuje jeho nejzákladnější potřeby a tím je pocit jistoty a bezpečí v domácnosti.

1.5 Rozvod

V dnešní době se více a více potýkáme s rodinami, které žijí v nesezdaném soužití, které by bylo formálně stvrzeno příslušným úřadem. Pomalu a jistě se to stává trendem. Důvody mohou být různé, často se však objevuje primárně nechuť k řešení problému a společné děláni kompromisů.

Možný, I. (2002, s. 171) uvádí, že „*rozvod je u nás jediným právním prostředkem zániku manželství za života partnerů. Není však jediným koncem manželského soužití žijícího páru, dalším způsobem ukončení, nebo dlouhodobého přerušeni může být: -opuštění rodiny jedním z partnerů -rodina vyprázdňené skořápky, tedy vznik situace, kdy rodina spolu dále bydlí, ale neposkytuje si emocionální podporu, nekomunikuje a spolupracuje jen*

v nejnuitnější míře -dále dlouhodobá absence jednoho z manželů pro jeho věznění, dlouhodobý pobyt v cizině, v emigraci, v bojující armádě, v ilegalitě atd. -zánik některé z hlavních funkcí manželství pro fyzickou, emocionální, nebo mentální patologii jednoho z partnerů“.

Dle Vágnerové (Vágnerová, 2007) vznikají první krize manželství již ve třetím roce společného soužití. Krize mají různé podoby, nejvíce jsou však důvodem změny životní rutiny a omezení individuálních potřeb jedinců. Největší šance rizika rozpadu manželství je v prvních 10 letech od sňatku. V tomto období se nejvíce mění každodenní život mladého páru, stejně tak jako osobnost jedinců a jednotlivé názory každého z nich. Společné soužití může přinést také zklamání, protože očekávání byly naprosto jiné.

Rozvod je velmi těžké a zdlouhavé období života nejen pro rodiče, děti, příbuzné členy rodiny, ale dokonce i kamarády, kolegy či spolužáky. Respektive toto stresové období života člověk na svém chování neskryje, rozvod může patřit mezi projevy sociální patologie. Jak bylo již zmiňováno, v dnešní době je rozvod velkým trendem, rodiny jsou nestabilní, a už se vůbec nepodobají rodinám tradičním, jako tomu bylo v minulosti. Následky rozvodů však nemusí být pouze negativní. Musíme brát také ohled na následky pozitivní, které se i přesto, že nejsou příliš časté, mohou zřídka objevovat u individuálních případů. Dle zákona č. 89/2012 Sb., Nového občanského zákoníku, „*může být manželství rozvedeno v případě, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení*“ (Nový občanský zákoník).

V České republice se přibližně 25 % lidí rozvádí ve střední fázi života a více než 20 % dětí pochází z rozvedených rodin (Pavlát, 2012).

Rozvod nepříznivě ovlivňuje jednotlivce i společnost mnoha dalšími způsoby:

- Náboženská praxe: Rozvod snižuje frekvenci uctívání Boha.
- Vzdělání: Rozvod snižuje způsobilost dětí učit se a dosahovat obecně vyššího vzdělání.
- Trh: Rozvod snižuje domácí příjmy a do hloubky redukuje výdělečnou kapacitu.
- Režim / Vlása: Rozvod významně navyšuje kriminalitu, zneužívání a zanedbávání, užívání drog a dalších návykových látek.

- Zdraví a blahobyt: Rozvod ovlivňuje zdraví dětí, dokonce můžeme zpozorovat vyšší případy sebevražd (je vědecky dokázáno, že děti z rozvedených rodin se dožívají nižšího věku než děti z rodin rozvedených) (Fagan a Churchill, 2012).

1.5.1 Stádia rozvodu

Krise v manželství a ve vztahu má v dnešní době většinou jediné řešení a tím je rozvod. Otázkou je, zda je však nešťastné manželství lepší než rozvod. Problémy se dají řešit komunikací, a to skoro za jakékoliv situace. Dnešní páry však nemají potřebu a chuť vkládat takovou snahu pro záchranu vztahu, i v případě, že by mělo jít o konec manželství a rozvod. Jinak k této situaci přistupují rodiče, a jinak dokonce i jejich děti. Bohužel děti jsou mnohdy rozumnější než samy rodiče. Většina páru se snaží za každou cenu manželství udržet a zachránit alespoň rodinu, jen však kvůli vizitce úplné rodiny, a především kvůli dětem. Nechtějí, aby děti vyrůstaly bez jednoho z rodičů anebo jen nechtějí žít samy. Dost často však dochází doma k tak napjaté situaci kdy trpí celá rodina. V nějakých případech dochází k tomu, že i děti samy prosí rodiče, ať se rozvedou.

Podle Matějčka (Matějček a Dytrych, 2002) můžeme proces rozvodu rozdělit do tří stádií:

- Manželský (rodinný) nesoulad – se objevuje s více malých a nepodstatných hádek, u kterých však není možnost mezi partnery najít kompromis. Manželský nesoulad se objevuje skoro v každém partnerství, avšak nějaké páry jsou schopné nalézt vhodné řešení, jak na daném manželství zapracovat jinak než rozvodem.
- Manželský (rodinný) rozvrat – ve fázi rozvratu dochází již k oslabení výchovných, ekonomických či emočních úkonů.
- Rozvod – je finální fáze ukončení manželství řešením právním a formálním.

1.5.2 Rozvodovost v České republice v číslech

Rozvodovost se časem a změnou společnosti všude ve světě značně navýšila, jsou samozřejmě značné výjimky, které se ale každým rokem mění. Například v roce 2017 byla nejnižší rozvodovost v Irsku a na Maltě. Česká republika bohužel však dlouhá léta patří mezi země, kde se rozpadá manželství ve vyšším měřítku (Echo24, 2020).

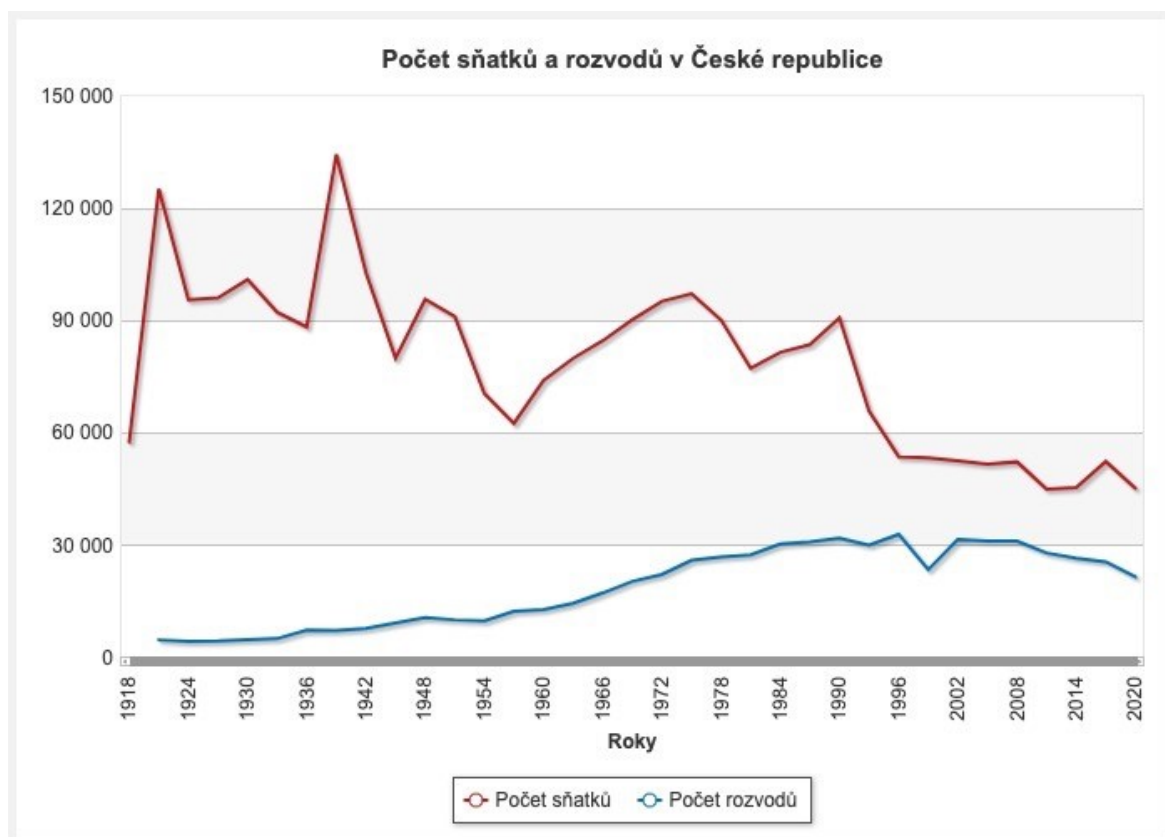
Jak už jsme zmiňovali v předchozích kapitolách, páry v současné době berou mnohem jednoduší se rozvést a vše vzdát, nežli hledat kompromisy a napravovat. Svatba,

rozvod, svatba a znovu rozvod. Tento proces se někomu stane mnohokrát do života. Manželství a láska tak ztrácí velký význam z hlediska ideálů vztahů a společnosti. Realita společného zamilovaného manželství však přináší úplně jiné šťastné a bohužel i nešťastné neshody. Pokud se bavíme o české republice, značné změny nastaly následkem liberalizace rozvodové legislativy a změnou tolerance společnosti k rozvodům, která začala mít jiné životní priority než v minulosti. Toho si lze povšimnout například u žen, které v minulosti zůstávaly doma, staraly se o domácnost a vychovávaly děti. Tomu tak dnes všude není, protože ženy se snaží více vyrovnat mužům například v oblasti kariéry. Dle Českého statistického úřadu (Český statistický úřad, 2014) došlo k historickému maximu rozvodovosti v letech 2005-2010, rozvody tak dosáhly úrovně až 47-50 %. Maximálních 50 % bylo přesněji v roce 2010. Následující dva roky však rozvodovost překvapivě poklesla na hladinu 44 % (26,4 tis.).

Ze statistik za rok 2013 se ukázalo, že v 64 % to byla právě žena, která podala návrh o rozvod. Zajímavým zjištěním bylo také to, že nejvíce rozvodů proběhlo v pátém a šestém roce trvání manželství. Od roku 2013 až do roku 2017 se rozvodovost pohybovala ve zcela podobných procentech (45–47 %). V roce 2016 a 2017 byla rozvodovost zcela stejná a to 45,2 %. Dokonce i počet sňatků v roce 2017 vyšplhal pouze na 52 567 tisíc a tak mohl reprezentovat první místo od roku 2000. V roce 2020 se počet rozvodu snížil na pouhých 36,1 % (Český statistický úřad, 2020).

Rok 2021 neměl pouze nadměrné množství v měřítku počtu rozvedených, ale měl značný vliv i na počet párů, které vstoupily do manželství. Dle statistického úřadu (Český statistický úřad, 2021) bylo v České republice meziročně o 0,5 tisíc rozvodů, než tomu bylo v předchozím roce 2020. O 3 % vzrostl také počet rozvedených rodin, ve kterých byly nezletilé děti, vliv to mělo až na celkem 10,6 tisíc dětí.

Graf 1 - Počet sňatků a rozvodů v České republice 1918 - 2020

(Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/snatky-a-rozvod>)

1.6 Děti a rozvod

Tato kapitola poukazuje více na průběh rozvodu od začátku až dokonce. Pro děti velmi často rozvod představuje těžké a stresové období, které ovlivňuje celý jejich vývoj. Ve finále jsou to i samotné děti, které se bojí o rodiče a jejich následky po rozvodu. S výjimkou najdeme rozvody, které proběhly hladce a nedotkly se psychiky dětí. Děti totiž leckdy vycítí mnohem více, než si rodiče myslí. Mnohdy rozvody dopadnou i o mnoho hůře, než se primárně očekává. Rodiče jsou však jediní, kteří mohou pomoci dětem vlastní iniciativou se s rozvodem vypořádat. Rodiče jsou jako jediní zodpovědní za to, co napáchaly a jak se budou jejich děti cítit v rodinné atmosféře, záleží také jen a jen na nich. Každý jsme jiný, a proto také každé dítě vnímá rozvod v rodině jinak, záleží na mnoha kritériích. Jedno z kritérií může být věk dítěte, pohlaví anebo dokonce i vztah daného dítěte s rodiči či rodičem. Avšak pro všechny děti je rozvod velkou hrozbou, smutným a tísnivým obdobím. Lze si všimnout projevení zmatenosti, obav, zlosti a vyžadování velké pozornosti od svého okolí. Negativní dopady se mohou jevit hlavně ve vzdělání, kdy může vznikat horší školní výkonnost. To může být signálem upoutat na sebe pozornost, ukázat vnitřní bolest a trápení. Vzhledem k rodinné atmosféře také vzniká u dítěte k větším úzkostem a napětí, které vyvolává horší koncentraci na důležité věci, nechut' a nezájem ke školním povinnostem. Všechny tyto faktory pochopitelně vedou ke zhoršení studijních výsledků. Děti se mohou jevit více vystresované, citlivé, méně svědomité a méně cílevědomé. Další dopady můžeme nalézt v sexuální chování, delikvenci či jiných psychosociálních problémech. Obvykle se prosperita dětí zlepšuje v průběhu času uplynulého od rozvodu rodičů a značně závisí na míře rodičovského přizpůsobení (Pavlát, 2012).

1.6.1 Děti a rozvod – počátek rozvodu

Je samozřejmě, že začátek tak velké životní změny je šokující pro celou rodinu, nejen pro dítě samotné. Dítě si může myslet, že tato situace není stále natolik vážná a že se v blízké době pravidelné hádky jednoduše vyřeší, ne vždy tomu tak bohužel je. Na počátku rozvodů rodičů je velmi běžné, že dítě projevuje pocity vlastní viny, smutek, závaný soustředění či poruchy spánku. U starších dětí se projevují patologické jevy a delikventní chování. Velmi časté jsou útěky z domova a ze školy, odmítání povinností a pravidel, sebepoškozování či požívání návykových látek. Tato situace je pro děti mimořádnou zátěží, děti se straní a dostávají se do „*strategie přežití*“ (Matoušek, 2015).

1.6.2 Děti a rozvod – průběh rozvodu

Nejvíce matoucí pro dítě je situace, kdy jeden z rodičů začne nutit dítě, aby se přidalo na jeho stranu a ignorovalo druhého rodiče, kterého předtím respektovalo. Dítě tak ztrácí respekt k dospělé autoritě, a i své vlastní hodnoty (Matoušek, 2015).

Podle Matouška (Matoušek, 2015) tak dítě vytváří defektní „pracovní model“, který způsobuje dítěti velmi obtížně se na někoho spolehnout a do budoucna očekává další zranění podobného typu, proto automaticky už teď vytváří vlastní ochranu. Další nepříjemnou situací je potkání nového partnera matky či otce. Dítě v této fázi může být velmi zmatené a pochybovat o existenci pravé lásky a hodnotě reálného vztahů. Stresová situace nastane, kdy se dítě musí hlouběji s partnerem seznámit nebo je poučováno, jak se má a nemá před novým rodičem chovat. Nejhorší fáze je, když je dokonce nucené ukázat lásku a cit k novému (ne)rodiči.

1.6.3 Porozvodová situace - rodiče

Po rozvodu partnerů dochází dále i k rozvodu mezi rodičem a dítětem. Rodiče jsou neustále zaneprázdněni a ihned po rozvodu mají dva náročné úkoly. Prvním je, že se sami musejí vyrovnat s již nacházející se ztrátou a druhým je, že si musejí zachovat roli nadřazeného rodiče, který tu pro dítě je za každé situace (Fagan a Churchill, 2012).

Tato pro dítě stresující situace si vyžaduje velkou míru emocionální podpory namísto materiálních darů. Rodiče navzájem soupeří, kdo dítěti koupil lepší elektroniku, dárky k narozeninám či jiné hračky. Toto je však pro dítě velmi lhostejné. Dítě potřebuje psychickou podporu a pozitivní vztahy mezi rodiči (Matějček, 1992).

Stres z rozvodu bohužel poškozují vztah mezi dítětem a rodičem až pro 40 % rozvedených matek. Psychickou podporu, kterou dostávají děti střední či vysoké školy z domova je mnohem menší u dětí z rozvedených rodin, než u dětí z rodin nerozvedených. Také dostávají mnohem menší finanční podporu a praktickou pomoc do života. V rozvedených rodinách jsou časté nárůsty fyzických trestů. Je také běžné, že v rodinách se velmi zřídka objevují nějaké hračky a další společenské aktivity. Ačkoli nějaké studie ukazují, že rozvod nemá vliv na samotné rodičovství, často však vede k obavám, vyčerpání a stresu rodičů (Fagan a Churchill, 2012).

1.6.4 Porozvodová situace – děti

Následky rozvodu nemusí být vždy negativní, zřídka můžeme objevit i jednotlivé pozitivní psychosociální následky. Tato práce je však zaměřena na tu horší variantu, a to negativních psychosociálních následků. Následky a zkušenosti se stejně jako ty dobré, i ty špatné musí brát s přehledem a alespoň se z nich učit do budoucna. Každé dítě samozřejmě vnímá rozvod jiným vlastním způsobem. Každé dítě má odlišnou osobnost a jiné emocionální prožívání. Manželství, rozvodová situace a chování v domácnosti je v každé rodině naprosto jiné. Nejméně škodlivé dopady na děti mají rodičovské spory, které nejsou natolik časté, násilné anebo kdy děti nejsou vůbec součástí jako svědci rodičů. Velmi záleží na průběhu celé situace, na její síle a rychlosti gradace.

Odhalit emoce dětí je často náročný úkol, s kterým si ne vždy dokáží rodiče poradit sami. Kupříkladu dospívající děti mají velmi odlišný emoční vývoj než děti mladšího věku. V dospívající fázi jsou jejich reakce viditelnější, ale naopak jsou mnohem kratší a neustále se mění. Je mnohem složitější odhalit jejich skutečné pocity, protože dospívající děti své emoce nechtějí už vůbec ukazovat navenek (Vágnerová, 2021).

1.7 Psychosociální následky rozvodu na děti

Každé dítě samozřejmě vnímá rozvod jiným způsobem. Každé má jinou osobnost a je jinak citlivé. Stejně tak rozvod a situace v rodině je v každé rodině odlišná, ne vždy musí rozvod mít nějaké negativní psychosociální následky. Tato práce se však zaměřuje na tu negativní stránku.

Matoušek (Matoušek, 2015) ve své knize odkazoval na studii, která zjistila, že 25 % dětí z rozvedených rodin má v dospělosti psychické problémy, nejvíce deprese, a také omezené fungování a socializaci ve společnosti.

1.7.1 Vzdělání

Postoj k vzdělání se především v dětství rapidně mění. V každém roce a stupni školy může mít dítě jiný zdroj motivace či odlišný postoj ke škole. Toto může být ovlivněno věkem dítěte, významem školy pro jedince, obsahem a zajímavostí předmětů, názorem a zkušeností ostatních spolužáků, ale hlavně také rodinným zázemím a inspirací rodiny (Vágnerová, 2021).

Děti jsou v době rozvodů nebo dlouho po odloučení rodičů velmi uzavřené, to má samozřejmě i značné následky na jejich vzdělání, koníčky, cíle a vášně. Mohou se náhle cítit

velmi demotivovaní, bezcenní a ztratit jejich pozitivní vize do budoucna. Jejich cíle pro ně najednou mohou být zbytečné. Tyto negativní následky mohou mít nějakou chvíli anebo si je nést celý svůj život s sebou až do dospělosti. Bylo zjištěno, že děti z neúplných rodin mají zhoršený studijní průměr, nižší úroveň plnit cíle ve škole a upadají značně i jejich aspirace a výsledky ve zkouškách. Děti z úplných rodin v porovnání s těmi z rodin neúplných mají tak až dvakrát větší šanci dodělat své základní či střední studium. Ženy z rozvedených rodin mají větší sklon k problematickým vztahům a dalším psychickým problémům. U mužů i u žen z rozvedených rodin vyšlo značně vyšší množství nezaměstnanosti, častějším rozpadům rodiny, rozvodům a dalším negativním životním událostem, které ohrožovaly jejich život a zdraví. Kdybychom se bavili o konfliktech, které probíhají mezi studenty, značně vítězí děti z rodin rozvedených. Děti z rozvedených rodin často raději řeší konflikty násilím, jsou více agresivní a používají častěji fyzické násilí na své přátele a spolužáky (Pavlát, 2011).

1.7.2 Sexuální chování

Lze předpokládat, že děti z rozvedených rodin budou méně poučeny z hlediska reprodukčního a sexuálního chování. Velmi častěji se stává, že děti z rozvedených rodin nedostanou žádné teoretické ani praktické informace či prevenci sexuálního chování. To může vést k nebezpečným následkům jako například brzké otěhotnění či jiné zdravotní problémy způsobené brzkým započítím sexuálních zkušeností (Pavlát, 2011).

Pavlát (Pavlát, 2011) poukazuje, že rozvod rodičů v dětském věku potomků může mít velký vliv na dívky. To hlavně z hlediska vyššího aktivního sexuálního života, předčasného otěhotnění, dřívějšího opuštění domova nebo ve větším počtu sexuálních partnerů. U dospívajících do dvaceti let je větší pravděpodobnost, že přivedou na svět dítě. Toto číslo se pohybuje okolo třiceti procent. Mezitím u dospívajících dětí z rodin úplných je číslo o polovinu menší, tudíž patnáct procent.

1.8 Střídavá péče

Každé dítě potřebuje matku i otce ke kvalitnímu vývoji a fungování v jeho životě. Časem a společností se názory na porozvodovou situaci velmi mění. Již od sedmdesátých let se bere za velmi sexistické považovat matku jako lepšího a přijatelnějšího opatrovníka. Rodiče mezi sebou hrají hry a předmětem je bohužel dítě. Snaží se dítě přilákat na svou vlastní stranu a být těmi lepšími rodiči. Často v tom hraje však roli pouze jejich ego

a sobectví. Touha vyhrát může někdy využít prostředky, které poškozují právě nevinné dítě (Matoušek, 2015).

Dle Teybera (Teyber, 2007) připadá téměř v devíti případech z deseti, péče o dítě matce a otec má právo dítě pouze navštěvovat. Z pohledu otcovské role nejsou první dva roky příliš odlišné, výjimkou je absence otce v domácnosti. Role otce a jeho angažovanosti později postupně upadá.

V České republice rozlišujeme tři druhy porozvodové péče. Mezi první patří plná péče matky a navštěvujícího otce, druhá péče je naopak kompletní péče otce a navštěvující matky a mezi poslední, a ne velmi populární patří střídavá péče. V České republice je střídavá péče uplatňována pouze zřídka. Nejvíce aplikovaná je plná péče matky s navštěvujícím otcem (Matoušek, 2015).

„V minulosti byly děti rozhodnutím soudu svěřovány do péče matky v ČR ve více než 90 % případů a této skutečnosti se mnoho nezměnilo ani po roce 1998. Ze sporu o svěřeni do péče se rodí nepřátelství dospělých“ (Matoušek, 2015, s.32).

Pokud rozhodujeme, komu dítě svěřit do péče, je velmi žádoucí zvážit následující faktory:

- Schopnost rodiče poskytnout dítěti adekvátní péči – musíme zvážit, zda je rodič způsobilý vykonávat komplexní výchovu dítěte, ať už po stránce ekonomické, zdravotní či psychické.
- Životní styl rodiče – je žádoucí, aby rodič měl adekvátní rodinné zázemí, stálou a jistou pracovní pozici. Rodič by měl mít zázemí, kde se dítě bude cítit bezpečně a nebude muset měnit novou školku (školu), přičemž si stále uchová své stále kontakty.
- Přání dítěte – je stále velmi nejasné v jakém věku by dítě mělo samo rozhodovat. Mladší děti jsou lehce zmanipulovány a nejsou schopni dobře odůvodnit svá přání. V tomto případě je více bráno v potaz přání starších dětí (Matoušek, 2015).

1.8.1 Vztah dítěte s druhým rodičem

Základním subjektem po rozvodu by měla být reputace rodičů u dítěte. Rodiče by měli usilovat o to, aby přes všechno špatné během rozvodu nezměnilo pohled a mínění dítěte na rodiče. Velmi typickými znaky je znevažování jeden druhého, poukazování, který z rodičů je lepší, a to hlavně ve formě podplácení či zastrašování dítěte. Rodič,

nejčastěji to je otec, který s vlastním dítětem nežije má po rozvodu velmi odlišnou roli. Po rozvodu může vznikat aktivizace přehnaných rodičovských pudů, kdy se rodič snaží udržet a za každou cenu zlepšit vztah s dítětem. Je pro něj důležité mít alespoň nějaký blízký vztah a částečnou rodinu, když ztratil dlouholeté manželství. Samozřejmě může vznikat i reakce protichůdná, a to ta, kdy se rodič cítí natolik zraněn, že potřebuje všechen smutek a zlost vytěsnit, a zalepit celou dřívější situaci. Dochází tak k úplné ztrátě rodičovského zájmu a následné brzké nahrazení rodiny za provizorní novou rodinu (Vágnerová, 2007).

1.8.2 Vztah dítěte s nevlastním rodičem

Nový vztah či nové manželství přináší nové členy do domácnosti rodiny. Vztah nevlastního rodiče s dítětem záleží na mnoha faktorech. Ať už je to věk, situace v rodině či vztah rodičů mezi sebou. Nevlastní rodič neboli nový partner přichází do rodiny jako narušitel. Pro dítě je tento člověk cizí a dítě bude zaujímat primárně postoj odmítání. Nikdo přeci nenahradí maminku či tatínka, který s námi žil doted'. Dítěti může dlouho trvat přijmout a zvykat si na někoho nového. Obecně však není možné, aby někdo cizí nahradil takovou emocionální otcovskou roli jako rodič vlastní. Vlastní otec zaujímal dlouhé roky konkrétní citové vazby, které jsou nenahraditelné. Nový člen rodiny, respektive nevlastní otec spíše zaujímá funkci známého a není u dítěte příliš přijímán. I přes jeho maximální snahu získat si důvěru a respekt u dítěte, většinou neuspěje. Nevlastní otcové ve výsledku bývají tak spíše více odtažití a neangažovaní, což může být problémem pro budoucí rozvíjející se vztahy a propojení (Vágnerová, 2007).

1.9 Vyživovací povinnost

Dle Teybera (Teyber, 2007) bylo v roce 2003 v České republice zachyceno přes 28 tisíc neúplných rodin, které měli problémy spojené s placením výživného a požádali o příspěvek z důvodu neuhrazení dohodnuté částky na dítě s druhým rodičem.

Po rozvodu rodiny se většinou změní i ekonomická situace v rodině a s tím související budoucí životní styl a následný soudní proces vyživovací povinnosti. Není jen otázkou, co dítě bude jíst, povinnost není pouze zajištění základních životních potřeb dítěte. Vyživovací povinnost souvisí s vývojem a náplní života dítěte. Co si může dítě dovolit nosit za oblečení, co dítě může jíst a na jaký školní výlet si rodič může dovolit dítě poslat. Rodiče by měli vyřešit sami vyživovací povinnost a domluvit se na částce, kterou jsou ochotni podrobit. Pokud tomu tak není, v tomto případě zasahuje právě soud, který má v moci přiznání, zvýšení či snížení výživného. Je nutné podotknout, že právo na výživné má každé

nezletilé dítě či osoba neschopna se sama o sebe postarat. Výživné se vyplácí měsíčně dopředu v pravidelných dávkách, až na výjimky, kdy soud rozhodne jiným způsobem (Ministerstvo vnitra, 2020).

Stránky ministerstva vnitra uvádí, že „řízení o výživném pro nezletilé dítě se řídí zákonem o zvláštních řízeních soudních (péče soudu o nezletilé)“ (Ministerstvo vnitra, 2020).

2 Praktická část

Praktická část se snaží blíže přiblížit prožitky dotazovaných jedinců z rozvedených rodin. Každý jedinec má jiné vzpomínky a sdílí jiné životní zážitky a situace z rodiny.

2.1 Cíl výzkumu

V mé praktické části se zaměřuji na skupinu starších dětí ve věkovém rozmezí okolo 20-24 let, které byly v dospívání ovlivněny rozvodem rodičů. Mým hlavním cílem práce je získat potřebná data a udělat krátké interview, které mi ukáže, jak vnímají starší děti rozvod teď a pokusit se pochopit jejich prožívání. Dále nastíním jejich prožitky a přiblížím jejich názory na životní situace, kterými si sami prošli. Jak moc je situace ovlivnila v době rozvodu, jak se s tím vyrovnávají aktuálně, zda to změnilo jejich názor na vztahy či zda vnímají, že mají větší sklony k rozvodům a rozchodům. Nebo si naopak více váží svých partnerů a vztahů s ostatními. Zda jsou více empatičtí a rodinný typy, dokážou ve vztahu dělat kompromisy anebo přehlédnout chyby včetně nevěry.

2.2 Charakteristika zkoumaného vzorku

V mé bakalářské práci využívám polo-strukturovaný pohovor k dosažení mých výsledků. Určila jsem si konkrétní okruhy otázek, na které se budu tázat. Otázky byly rozděleny do části před rozvodem, během rozvodu a po rozvodu. Respondenti dostali stejné otázky a dle potřeby jsem se zeptala na doplňující otázky či jsem otázku lépe vysvětlila, pokud nebyla pochopitelná. Zaměřuji se na dvě ženy a dva muže z rozvedených rodin, respondenti jsou v dospělém věku kolem 20-24 let. Výzkum jsem se snažila genderově vyrovnat, proto jsem zvolila dvě respondentky ženského pohlaví a dva respondenty mužského pohlaví. Respondenti jsou z mého okolí, konkrétně moji blízcí přátelé a pocházejí z rodin neúplných, přičemž všichni si prošli procesem rozvodu a důkladně si ho pamatují. U každého respondenta zmiňuji osobní informace, jako je jméno, věk, povolání a aktuální vztahovou situaci. Jméno je ze soukromých účelů fiktivní. Všichni s výzkumným šetřením souhlasili, jsou s ním seznámeni a souhlasí s využitím jejich sdělených informací v mé bakalářské práci.

2.3 Způsob provedení výzkumu – metody sběru dat

Bakalářská práce využila metodu kvalitativního výzkumu, který dokáže zkoumat problematiku více do hloubky. Pro sběr dat byla použita metoda polostrukturovaného rozhovoru, který nastíní potřebná data hlouběji a podrobněji. Je tak větší šance získat

komplexnější data a informace navíc o respondentech. Na rozdíl od standardizovaného strukturovaného rozhovoru, který má striktně dané identické otázky je polostrukturovaný rozhovor zajímavější (Švaříček, Šed'ová, 2007).

Jak už bylo výše zmíněno pro svůj sběr dat byla využita metoda polostrukturovaného rozhovoru. Měla jsem předem jasně vymyšlené otázky, které byly rozdělené do tří fází. Před rozvodem, během rozvodu a po rozvodu. Formu polostrukturovaného rozhovoru jsem zvolila z důvodu intenzivnějšího tématu, a protože každý respondent má své individuální pocity, postoje a reakce, které mohou být lépe zachyceny během osobního kontaktu. Místo jsem nechala zvolit samotné respondenty, aby vyhovovalo jejich pohodlí a oni měli příležitost otevřít se mi na maximum. Otázky nemusely být zodpovězeny přímo a respondent se nemusel držet striktně daného tématu. Respondenti měli možnost se doptat a sdělit informace navíc. Stejně tak mou úlohou bylo nezasahovat do jejich monologu, a naopak nechat je sdělit největší množství informací, které byly schopni sdělit. Otázky byly během a po rozhovoru s respondenty upraveny dle osobních potřeb jedinců. Nějaký respondent zmínil informace navíc, a naopak jiný se nevyjádřil ke konkrétním otázkám vůbec do hloubky dle mých představ. Položené otázky jsou k nalezení v příloze č. 1. Otázky byly předem připravené a odpovědi nahrávané na diktafon. Respondenti sdělili dle zájmu různé zkušenosti navíc. Rozhovory jsem následně zpracovala do formy kazuistik. Výsledky nebyly použity v žádné jiné práci.

2.4 Kazuistiky

2.4.1 Kazuistika č. 1 – Michaela

Osobní informace:

Jméno: Michaela

Rok narození: 2001

Bydliště: Praha

Zaměstnání: studentka

Stav: zadaná

Sourozenci: 1 sestra (18 let)

Současná anamnéza:

Michaela v současné době studuje druhý ročník ekonomické vysoké školy a během studia pracuje na poloviční úvazek v administrativě. Ve volném čas ráda sportuje a tráví čas s přáteli. Aktuálně je šťastně zadaná, ale je to však její první vážný vztah. Pochází z neúplné rodiny. S oběma rodiči se však vídá a má kladný vztah. Rodiče se rozvedli v jejích 13 letech, ale průběh rozvodu trval až do jejích 16 let. Michaela má o 2 roky mladší sestru s kterou žije u své matky v bytě v Praze. Vzhledem k tomu, že otec také žije v Praze nemusela Michaela nikdy měnit město a své již zažité prostředí. Dcery tudíž mají možnost otce navštěvovat, kdy samy chtějí. Michaela si více rozumí s otcem, protože se vzhledem k ne tak častému stýkání více zajímá o její život a má podobné názory jako ona. Rodiče děti spolu vycházejí neutrálně, pomůžou si, když je potřeba, ale nemají intenzivnější vztah.

Před rozvodem:

Michaela si situaci před rozvodem pamatuje zřídka. Popisuje, že byla malá a rodiče se nikdy před dětmi nehádali. Měli však odlišné názory celé jejich manželství, což jejich osobnosti nevydržely. Nejvíce rozdílly pociťovala ohledně financí a v politických názorech. Matka například zastávala a podporovala LGBT skupinu, zatímco otec ji značně odsuzoval. Michaela zmiňuje, že se komunikace v rodině příliš nevyvíjela, ale situace vygradovala až nevěrou otce a donesením nové přítelkyně do rodiny jako hotovou věc. Rozepře a hádky trvaly tři roky a vyvrcholily v oficiální rozvod rodičů. Do té doby se řešila jen otázka, kde a jak rodina bude bydlet. Rodiče nechali děti rozhodnout, kde chtějí bydlet dle jejich vlastní volby a potřeby. Obě dcery se však rozhodly vzhledem k příčině rozvodu k žití s matkou. Dcery otce navštěvovaly stejně před, během i po rozvodu.

Během rozvodu:

Michaela se nikdy nezúčastnila žádného soudního přelíčení, pouze správy sociálního zabezpečení, kde musely dcery sdělit s kým chtějí žít a zda se o ně rodiče řádně starají. Michaela byla během rozvodu velmi smutná a emocionálně to značně prožívala. Přestože se rodiče nehádali před dětmi, Michaela nedokázala přijmout fakt, že se otec s kterým má bližší vztah stěhuje navždy pryč. Potvrdila však, že je ráda, že se tato skutečnost stala. *„Zpětně si nedokážu představit, že by spolu rodiče bydleli jen kvůli nám, přestože se nemilují a chtějí se rozvést“*. Rodiče se během rozvodu chovali stále stejně, alespoň co pociťovali děti. Michaela sdělila, že se hanbila sdělit situaci z domova komukoliv ve svém okruhu. Hanbila se za fakt, že se její rodina rozpadá a bála se odsouzení ze strany spolužáků. *„V té době mi to přišlo jako intenzivní téma, než tomu je dnes. Rozváděli se jen*

velmi špatné rodiny, bála jsem se názoru lidí“. Nikdo však danou situaci nikdy nezlehčoval a nezesměšňoval.

Po rozvodu:

Michaela má po rozvodu lepší vztah s otcem, než matkou. Popisuje však, že je to zapříčiněno společným bydlením a častějším stýkáním se s matkou, než otcem. Matka má dosti rozdílné názory a dosti zasahuje do osobního života Michaely. *„Přijde mi, že je na mě mamka dost závislá, dost mě stresuje, furt mi chce všechno říkat dopodrobna a všechno tak divně analyzuje a chrlí na mě. Akorát mě to stresuje. Je dost společenská, takže v době covidové jsem to už moc nezvládala“.* Michaela potvrzuje, že je více po otcovi a s matkou má úplně jinou osobnost. S otcem se doteď vídala jednou za čtrnáct dní o víkendech, což bylo soudně dané. Momentálně s rodinou tráví velmi málo času, protože je dosti zaneprázdněna. Co se týče následků rozvodu Michaely v současnosti. Sdělila, že je spíše rodina oslabená ekonomicky, tudíž je ovlivněna hlavně finanční stránka Michaely. Rodiče stále řeší peníze, kdo co bude dětem platit. Otec však někdy nabídne dcerám kapesné sám od sebe. Od matky si Michaela o peníze moc neříká. Výživné otec platí řádně a nevznikají kvůli němu žádné konflikty. Michaela se i přes aféru, která byla primárním rozvratem v rodině přiklání více k otcovi a stejně tak k němu vždy více vzhlížela. O pomoc či partnerské rady nikdy nežádala ani jednoho z rodičů. Otce se ptala pouze na mužský názor a chtěla vědět jak vnímá situaci jako muž. Jak už bylo výše zmíněno, ekonomická situace se v rodině značně změnila. Kapesné se zmenšilo a dovolená u moře už také není pravidelná, jako tomu bylo dříve. Matka Michaely měla v minulosti partnera, aktuálně je nezadaná. Otec má však novou přítelkyni delší dobu a vztah s ní má Michaela velmi pozitivní. V minulosti proběhly nějaké spory, které měly však své jasné důvody. *„Pamatuji si, když jsem měla maturitní ples a nechtěla jsem, aby tam nová přítelkyně táty přišla. Vím, že by to ubližovalo mamce. Táta si ji stejně i přes moje odmítnutí donesl“.*

Shrnutí:

Z Michaely hlediska je aktuálně stav v rodině v mnohem lepší. Vztah rodičů je také neutrální a tvrdí, že jsou oba rodiče spokojeni. Otec působí v rodině určitě větší autoritou, než matka. Michaela si myslí, že rozvod rodičů bude mít vliv na její budoucí vztahy. Aktuálně to nepocituje, avšak doufá, že ona bude mít šťastnou rodinu. Dále sama potvrzuje, že obecně nemá důvěru v lidi a trvá jí dlouhou dobu si vybudovat důvěru k druhým. Doufá v pravou lásku a věří, že spolu lidé dokážou vydržet dokonce života. Vzhledem

k psychosociálním následkům Michaela potvrzuje, že během rozvodu se projevovала menší koncentrace při učení, větší výkyvy nálad a menší motivace k jejím zálibám.

2.4.2 Kazuistika č. 2 – Kryštof

Osobní informace:

Jméno: Kryštof

Rok narození: 1997

Bydliště: Praha

Zaměstnání: student

Stav: svobodný

Sourozenci: 1 bratr (16 let)

Současná anamnéza:

Kryštof studuje v zahraničí vysokou školu technickou. Mimo jiné také pracuje v automobilové firmě a ve svém volném čase rád cestuje a sportuje. Po dvouletém vztahu je aktuálně nezadaný. Rodiče se rozvedli v jeho 16 letech, proces rozvodu však trval dalších 6 let. Primárně se další roky řešilo pouze rozdělení majetku a finance. Má mladšího bratra, kterému je momentálně 16 let. Mladší bratr žije u své matky a otce vidá jednou za 14 dní o víkendech. Kryštof vidí rodiče zřídka a vzhledem k jeho časové vytíženosti a studiu mimo ČR. Stejně však při příjezdu domů navštíví oba rodiče. Velmi často vidá i babičku, která žije s matkou. Rodinu od otce vidí párkrát do roka, rodina bydlí ve větší vzdálenosti. Matka má nového partnera a otec novou manželku i dalšího syna, což situaci a vztahy mezi dětmi také dosti komplikuje. Rodiče spolu nemají pozitivní vztah. Komunikují přes email jen z důvodu vážné potřeby, hlavně tedy kvůli mladšímu synovi. Kryštof se nerad přiklání na jednu stranu, je velmi neutrální a miluje oba své rodiče stejně. Přesto však více času tráví s matkou, kde má stabilnější zázemí.

Před rozvodem:

Kryštof popisuje, že rodiče byli dosti odlišné osobnosti s jinou energií. Matka hrozně akční osobnost naopak otec spíše konzervativní a klidnější. Matka chtěla něco neustále podnikat a vystupovat ze své komfortní zóny, zatímco otec byl naprostý opak. Myslí si však, že se tyto věci dají doplňovat, pokud se partneri správně naladí. Poslední roky byl Kryštof

dosti součástí rozepří a hádek. Rodiče vždy vysvětlili dané problémy, ale neprobírali to s dětmi do hloubky. Rozvod rodičů se dozvěděl od obou rodičů ve stejný čas. „*Táta mi nalil whisky a posadil mě ke stolu, že musíme něco probrat. V tu chvíli jsem mu říkal, proč mi nalejváš whisky v tuhle nekřesťanskou hodinu? Až doted' mě z toho mrazí*“. Kryštof se nikdy nesnažil zasahovat do rozhodování rodičů, vždy to nechával na nich, protože to bylo jejich rozhodnutí a jejich život. Kryštof během rozvodu rodičů jel studovat na rok do Ameriky, což jeho psychosociální následky rozvodu také dosti zmírnilo. Sám tvrdí, že mu to pomohlo vše si v hlavě urovnat a nebýt součástí toho všeho, co se doma dělo. Vzhledem k jeho věku (17 let) měl sám tu možnost se rozhodnout, kde chce žít, protože se blížilo k jeho plnoletosti. Jeho rozhodnutí nebylo ovlivněno a nebylo s ním manipulováno ani z jedné strany jeho rodičů. Vzpomíná však, že byly chvíle, kdy trávil více času u otce a matka mu naznačovala, ať tam tolik času netráví. Kryštof se snažil být vždy nestranný a nechtěl vyvolat pocit, že má jednoho rodiče raději, než toho druhého.

Během rozvodu:

Průběh rozvodu trval roky, spor o majetek se řešil dalších 6 let. Kryštof se musel zúčastnit spousta soudních přelíčení. Přestože rodiče během rozvodu byli přátelé, spor o majetek a konflikty kvůli penězům je naprosto rozdělily a stali se z nich nepřátelé. „*Šel pak k soudu, kdy šlo o ten majetek a měl jsem svědčit. Mně to ale v tu chvíli tak položilo, než jsem vešel do té místnosti tak už jsem se klepal. Na jedné straně místnosti jsem viděl mámu, na druhé straně místnosti tátu, oba se svýma advokátama. Vůbec si nemohli ani podívat do očí, úplně jsem viděl tu zlobu obou. Říkal jsem si, to prostě nechceš vidět takhle svoje rodiče. Žiješ v takový tý představě, že třeba jednou by se spolu ještě mohli, neříkám dát dohromady, ale vycházet spolu, ale když vidíš ty jejich obličej, tak si říkáš, to se prostě nestane*“. Popisuje, že soudní přelíčení pro něj bylo extrémně psychicky náročné, přestože už byl plnoletý a rozvod byl nějakým rokem v procesu, vždy se dokázal psychicky zhroutit. Vzhledem k jeho stavu, bylo soudem rozhodnuto, že Kryštof nakonec vypovídat u soudu nemusí. Kryštof porovnává, že rozvod snášel psychicky velmi hůře než jeho mladší bratr. Jeho bratr všechny přesuny a změny zvládal naprosto v pořádku. Podle Kryštofa na věku vzhledem k psychickému citění nezáleží, jde hlavně o osobnost člověka. Jeho bratr je flegmatik a proto pravděpodobně rozvod zvládal mnohem lépe, než Kryštof, který se sám určuje jako cholerik a velmi emocionální extrovert. Chování rodičů se změnilo o 180 stupňů během rozvodu v porovnáním s chováním před rozvodem. Kryštof se ihned svěřil svým blízkým přátelům se situací doma, což mu velmi pomohlo. Nikdo nikdy situaci nezesměšňoval a nebral na lehkou váhu.

Po rozvodu:

Vztah po rozvodu má Kryštof s rodiči pozitivní. S oběma rodiči tráví čas v rámci možností, možná sám potvrzuje, že více času tráví s matkou vzhledem k jejímu většímu zájmu o jeho život. To je zapříčiněno také novou rodinou otce. Kryštof zmiňuje, že rodiče měli jiný přístup k věci rozvodu a to dost ovlivnilo jejich vztah po rozvodu. Otec byl oproti matce ten, který celou situaci nikdy nechtěl přenášet na děti. Chtěl nechat rozvod mezi manželi, přičemž matka byla opakem. „*Máma to na nás hodně přenášela. Trošku zato na ní mám pifku doted'. Jak po mě může chtít, abych šel proti vlastnímu tátovi. Myslím si, že právě tohle mě naopak dost utužilo směrem k tátovi*“. Kryštof vzhledem k jeho studiu v zahraničí nemá kapacitu trávit tolik čas s rodinou. Nemyslí si, že na něj má rozvod rodičů teď příliš velký vliv. Naopak však konstatuje, že obecně člověk nemá víru v tu pravou lásku na celý život. Popisuje, že to je dost ovlivněno dnešní dobou a sociálními sítěmi, kde se vztahy a páry prezentují jako dokonalé, přičemž tomu tak ve skutečnosti vůbec není. Člověk tyto perfektní vztahy jen vidí a porovnává se svými vlastními. Kryštof vždy vzhlížel k otcovi. Vzhledem k uzavřenosti otce Kryštof řešil partnerské vztahy spíše s matkou. Rozvod byl ze strany Kryštofa nutný, nemělo by cenu zůstat v manželství jen kvůli dětem. Matka by chtěla podnikat a realizovat a podpora od otce se jí nedostávala, ani jeden by nebyl tím pádem šťastný. A dle Kryštofa je podpora tím nejdůležitějším aspektem ve vztahu. Ekonomická situace se v rodině příliš nezměnila. Rodiče si férově rozdělili majetek a děti dostávaly značně vysoké výživné, což Kryštofovi vzhledem k jeho studiu v zahraničí vyhovovalo a doted' vyhovuje. Výživné vždy otec platil řádně, v průběhu vznikaly však lehké konflikty ohledně navýšení výživného. Kryštof má kladný vztah s přítelem matky. To samé se nedá říci o nové manželce otce, která bezdůvodně žárlí na děti a rozděluje tak vztahy mezi otcem a syny.

Shrnutí:

Situaci po rozvodu se příliš nezměnila. Rodiče se stále nestýkají a jejich názory se také nezměnily. Jediným pozitivem je nový přítel matky, která už se od té doby distancovala od života otce. Psychosociální následky rozvodu na Kryštofa byly jednoznačně vidět ve škole, kdy v maturitním ročníku velmi soupeřil se situací doma a se školou. Projevila se i změna v koncentraci, respektive zhoršení pozornosti a menší trávení času právě doma. Sám věří v lásku dokonce života a nemyslí si, že by ho rozvod ovlivňoval v jeho budoucích vztazích. Naopak tvrdí, že má alespoň negativní vzor manželství a bude se snažit, aby nikdy nezapříčinil stejnou zkušenost svým vlastním dětem.

2.4.3 Kazuistika č. 3 – Markéta

Osobní informace:

Jméno: Markéta

Rok narození: 1997

Bydliště: Olomouc

Zaměstnání: studentka

Stav: svobodný

Sourozenci: 2 sestry (16,17 let)

Současná anamnéza:

Markéta je studentkou posledního ročníku vysoké školy v oboru chemie. Bydlí ve spolubydlení, ale rodiče navštěvuje často vzhledem k jejímu volnému studiu. Ve volném čase ráda čte a tráví čas s přáteli, má také příležitostní brigády. Je nezadaná. Rodiče se rozvedli v jejích 15 letech, ale proces následoval další roky. Má dvě mladší sestry, kterým je 16 let a 17 let. S matkou má kladný vztah v rámci možností. S otcem má vztah komplikovaný a necítí se v jeho přítomnosti komfortně. Otec má novou rodinu a matka je nezadaná. Rodiče Markéty spolu nemají kladný vztah, řeší jen to, co je akutně potřeba. Markéta má jednoznačně bližší vztah s matkou.

Před rozvodem:

Konflikty vznikaly postupně. Otec se začal rodině hodně vzdalovat, už když Markétě bylo 12 let. Byl totiž mnohem akčnější osobnost než matka. Otec začal trávit záměrně více času v práci a s přáteli než s rodinou. V tu dobu se manželé začali dosti hádat, až se ve finálním kroku zjistilo, že otec má milenkou. Popisuje, že otec trávil doma méně a méně času a později spal i sám od sebe na gauči. Markéta zmiňuje, že jí nikdy nebyly řádně vysvětleny příčiny hádek a rozvodu. Vzhledem k Markétě věku mohla sama rozhodnout, kde chce bydlet. Bylo však od začátku jasné, že vzhledem k značně vyšším finančním příjmům budou všechny dcery bydlet s matkou v jejich domě a otec se odstěhuje.

Během rozvodu:

Markéta se během rozvodu vůbec nestýkala s otcem, většinu času byla pouze s matkou. Konečný rozvod proběhl, když Markétě bylo cca 18 let. Nikdy se nemusela

účastnit žádného soudního přelíčení, což bylo zařízené, protože matka Markéty je advokátka. Markéta popisuje, že jako nejstarší dítě rodiny musela vždy poslouchat podrobnosti rozvodu. Matka se jí svěřovala jako nejlepší kamarádce. Během rozvodu se Markéta potýkala i s jinými vlastními problémy jako například šikanou a poruchami příjmu potravy. Rozvod byl pro ni tedy pouze vyvrcholením celé situace. *„Byla potřeba podpora rodičů, ale ti mi jí nemohli ani nechtěli dát, protože měli svých problémů dost. Taky to člověk prožívá všechno dvakrát, protože ty to všechno prožíváš svým vlastním způsobem a do toho se ti máma svěřuje a řeší co se děje a chce tvoji radu“*. Matka jen mluvila o otcovi negativně. Markéta vzpomíná, že se nikdy nesnažila rodičům zasahovat do jejich konfliktů, pamatuje si, jak říkala matce, ať už to skončí, protože chtěla sama mít klid. Markéta se o celém průběhu rozvodu svěřovala své nejlepší kamarádce, která prožívala stejnou situaci, což velmi napomáhalo psychické situaci. Markéta popisuje, že tento jev je už v dnešní době velmi běžný, tudíž nevidí důvod, proč by někdo situaci zlehčoval nebo dokonce zesměšňoval. Paradoxně ale popisuje, že rodiny, které se rozvedli, jsou o něco horší a musely udělat něco špatně.

Po rozvodu:

Pokud se bavíme o vztazích mezi rodiči po rozvodu. S matkou si je Markéta nejvíce blízká, protože matka tu pro ni vždy byla a je. V kontaktu jsou s matkou velmi často, ať už telefonicky či když Markéta přijede do Olomouce. S otcem vztah však spíše utrpěl, hlavně z důvodu neregulace kontaktu ze strany soudu. Otec byl dost odtržený od reality a neměl už ponětí, co se v životě Markéty děje. Sama nemá zájem se s ním příliš stýkat, protože v něj nemá důvěru. Od známých slyšela jen negativní příběhy, jak otec všem lže a říká si svou část pravdy. Stýkají se maximálně jednou za dva měsíce. Se zbytkem rodiny, až na své sestry a matku příliš času netráví. Mladší sestry už se s otcem vydají dle jejich potřeb. Mladší sestra se však s otcem vídá o trochu více, což nevyvolává u matky velký ohlas. *„Ona k němu vždycky měla trošku blíž, a tím, že mu byla třeba hodně i fyzicky podobná tak jí měla i tátova rodina radši. Přijde mi, že máma jí nemá ráda kvůli tomu, že mu je fyzicky hodně podobná a chová se trochu jako on“*. O vztazích nikdy s rodiči nemluvila, dokonce tajila, když měla přítele a jezdila za ním mimo město. Neměla pocit, že by chtěla takové intimní věci sdílet. Rozchod s přítelem zase například považovala za prohru a sama nechtěla být zahanbena rodinou. Na rovinu sdílela jen to, co bylo akutní a byla to potřeba. Markéta zmínila, že si myslí, že by se celé rozvodové situaci dalo zabránit, kdyby se problémy začaly řešit dříve. Bohužel, ani jeden z nich nevytvořil žádnou snahu. Obecně věří, že na každý problém se dá nalézt nějaké vhodné řešení. Ekonomická situace

v rodině se příliš nezměnila, oba rodiče mají nadstandartní příjem, tudíž rodina nebyla finančně zasažena. Pravdou je, že otec vždy platil řádně výživné i přestože se částka značně v průběhu let navyšovala. Připouští, že rozvod jejích rodičů má vliv na její budoucí vztahy. Zpozorovala to hlavně v komunikaci ve vztahu s bývalými partnery, kdy sama nevědomě opakovala nějaké toxické vzorce chování. Sama věří, že pokud dva lidé opravdu chtějí, tak dokážou mít vyrovnaný vztah, aby oba byli šťastní a nebyli si navzájem nevěrní. Matka měla v minulosti partnera, s kterým Markéta vycházela kladně a od té doby si nového partnera nenašla. S novou přítelkyní otce vycházela neutrálně, stýkaly se jednou ročně během svátků, tudíž se obě snažily chovat korektně.

Shrnutí:

Rodiče své chování a vztah nezměnily ani po tolika letech. Nestýkají se spolu a už ani nekomunikují. Vážné věci se řeší přes dcery. Markétu mrzí, že je matka i po deseti letech velmi nevyrovnaná s rozvodem. Otce se snaží neustále shazovat a mluvit o něm jen v negativním slova smyslu. Otec nikdy o matce špatně nemluvil, a tím si vytvořil neutrální vztah s dcerami. Sama má výčitky, aby svým budoucím dětem nezpůsobila to samé, co prožila ona.

2.4.4 Kazuistika č. 4 – Lukáš

Osobní informace:

Jméno: Lukáš

Rok narození: 1998

Bydliště: Dobřichovice

Zaměstnání: manažer v obchodě

Stav: zadaný

Sourozenci: 2 bratři (15 a 20 let)

Současná anamnéza:

Lukáš momentálně pracuje na plný úvazek, hned po vystudování střední školy šel pracovat. Sám bydlí však již od 17 let. Aktuálně je šťastně zadaný druhým rokem. Rodiče se mu rozvedli, když mu bylo 13 let. Má další dva mladší bratry, se kterými má pozitivní

vztah. Lukáš bydlí sám a většinu volného času tráví se svou přítelkyní a rád cestuje. Jeho rodiče jsou v kontaktu jen kvůli mladšímu synovi.

Před rozvodem:

Lukáš si všiml velkých překážek již před rozvodem. Otec nejezdil moc často domů, zůstával dlouhé dny v práci a spal často mimo domov. Doma pravidelně vznikaly menší hádky, které se postupem času zhoršovaly. Všechny konflikty probíhaly již v jeho 11 letech. Závěrečný zlom přišel, když proběhla nevěrná ze strany matky. „*Máma tátu podvedla s jeho nejlepším kámošem, takže docela sila, táta se přes tohle nikdy nepřenes*“. Lukáš vzpomíná, že svědkem hádek byly synové neustále. Otec se vždy vyhýbal sdělování informací o průběhu a příčin hádek. „*Máma nám aspoň vysvětlila, co se děje, teda aspoň mně, protože jsem nejstarší. Táta nikdy nic moc. Pak i papíry, co máma pro nás doma nechala na rozloučenou, zmuchlal a hodil do koše. Prostě nikdy nám nic neukázal*“. Lukáš se dozvěděl informaci o rozvodu od matky. Lukáš nikdy nezasahoval do vztahu a manželství rodičů, naopak už ke konci si přál klidnou domácnost. Ani jeden z rodičů nikdy nemanipuloval s jeho rozhodnutími. V této situaci bylo jasné, že synové půjdou k otce a matka s tím nemohla nic dělat. Matka neměla oproti otce dostatečně dobré zázemí a ani z ekonomické stránky nebyla schopna zabezpečit své děti.

Během rozvodu:

Průběh rozvodu byl dlouhý a stále velmi napjatý. Lukáš ani jeho bratři se nikdy nemuseli účastnit soudního přelíčení. Rodiče je nechtěli zatahovat do jejich problémů, protože si stáli za tím, že už tak toho děti zažily dost. Bylo jasné rozhodnuto, že synové budou bydlet na stálo u otce, Matka se situací spokojená samozřejmě nebyla, ale neměla v podstatě šanci nic dělat. Vzhledem ke společnému zaměstnání měl otec velkou moc ve firmě a tak následně i u soudu. Matka se během rozvodu psychicky zhroutila a skončila v psychiatrické nemocnici. Lukáš popisuje, že během rozvodu neměl značné emoční příznaky. Jako nejstarší syn a sourozenec v rodině se však jeho role v rodině změnila a to na roli rodiče. Lukáš vzpomíná, že pro něj na denním pořádku bylo doma pravidelně vařit, péct a starat se o bratry. Vzhledem k jeho věku a chaotické situaci doma neměl příležitost značně zaznamenat změny v chování rodičů. Sám zmiňuje, že mnou položené otázky jsou velmi zajímavé a že nikdy nad situacemi z minulosti takhle do podrobnosti už nepřemýšlel. O rozvodu rodičů se zmínil jen nejbližším dvěma přátelům. Sám popisuje, že vlastně ani pocity neměl šanci vzhledem k jeho zaneprázdněnosti zaznamenat. „*Jel jsem prostě na 100 %, aby všechno fungovalo, abych fungoval já a abych byl v pozici,*

aby všechno bylo v pohodě“. Později se to na něm však podepsalo, nervově se zhroutil a skončil v nemocnici. Nikdo nikdy situaci z domova nezlehčoval a ani nezesměšňoval.

Po rozvodu:

Rozvod v podstatě skončil tím, že matka se odstěhovala, měla svůj vlastní byt a synové jí pravidelně navštěvovali. Matka přišla o všechno, byl to dlouhý boj. Otec však nechtěl matce nechat syny a tak bojoval o péči, jak jen mohl. Po rozvodu se otec snažil alespoň trochu pomáhat matce, a to především po návratu z psychiatrické nemocnice. Chtěl, aby matka měla alespoň normální nadstandartní život. V současné době se Lukáš stýká s oběma rodiči, ale přiznává, že má lepší vztah a přiklání se více k otcevi. *„Beru je prostě, že to jsou moje rodiče, ale že bych na ně byl nějak fixovanej, to vůbec*“. Matka se doteď omlouvá za chyby, které rodině způsobila, ale Lukáš zmiňuje, že ho naopak jen vracení se do minulosti rozzlobí. Lukáš se odstěhoval hned po rozvodu od rodičů a bydlel u babičky. Důvodem byla nová manželka otce, s kterou si nerozuměl a měl časté hádky a zklamání ze situace doma. Začal se o sebe starat sám a vydělávat si peníze. Aktuálně se nejvíce se stýká s babičkou, s kterou udržuje velmi intenzivní kontakt. Byla tu pro něj během celého procesu rozvodu. S otcem se vidí jednou za měsíc a stejně tak s matkou. Spíše s nimi komunikuje telefonicky, a to z důvodu časového vytížení. Sděluje, že ho rozvod rodičů v některých směrech určitě ovlivnil *„nešel jsem na vejšku hlavně kvůli týhle nestabilní situaci doma, neměl jsem motivaci a neviděl důvod proč*“. Odmítá však, že by na něj rozvod měl vliv ještě v aktuální situaci. Sděluje, že rozvod nezměnil jeho pohled na partnerské vztahy a lásku. Dodal pouze *„každý svého štěstí strůjcem*“. Partnerské vztahy a rady s nimi spojené nikdy s rodiči neřešil. Neodkáže potvrdit, zda byl rozvod jediným nutným krokem. Ekonomická situace se v rodině nezměnila, rodina byla dostatečně zabezpečená. Rodiče se domluvili, že matka nebude muset platit výživné, tudíž finanční spory byly také urovnané. *„Mamka nám vždy koupila třeba nějaké oblečení, starala se o nás to jo, ale nemusela soudem platit*“. Jeho rodinným vzorem byl otec, vždy chtěl být úspěšný jako on. Matka si našla po rozvodu nového partnera, Lukáš s ním vychází neutrálně. Vidají se párkrát do roka a nevznikly mezi nimi nikdy žádné značné konflikty. Tvrdí, že je rád, že matka někoho má a je šťastná. Naopak nová partnerka otce si u Lukáše nezískala velký obdiv, na veřejnosti spolu vycházejí neutrálně, ale oba mají odlišné názory a nemají příliš kladný vztah. Nikdy však nevznikla žádná hádka a rozeprá.

Shrnutí:

Oba rodiče mají aktuálně své nové partnery a nové rodiny. Lukáš rozvod vnímá jako věc, která je naprosto pochopitelná. Tvrdí, že pokud si dva partneři nerozumí, není přirozené spolu držet vztah na sílu. Je pro něj důležité, aby oba byli spokojení, ať je to spolu nebo bez sebe. Zajímalo by ho však, jaký by měl vztah s rodiči, kdyby rodina stále držela při sobě. Matka má nového partnera a otec má s novou manželkou dokonce nové dvě děti. Oba jsou šťastní a bez dalších konfliktů spolu nadále vycházejí v rámci možností.

2.5 Interpretace výsledků a závěr výzkumu

Cílem bylo zjistit psychosociální následky dětí z rozvedených rodin. Výzkumu se zúčastnili čtyři respondenti. Spolupráce byla předem připravená a respondenti věděli, do čeho jdou. Vše proběhlo bezproblémově a v přátelském duchu. Všichni respondenti vnímali téma neutrálně a zmiňovali, že to pro ně aktuálně už není natolik emocionální téma, jako tomu bylo dřív. Někteří se tak rozpovídali více o tématu a v některých dalších tématech, naopak někteří méně.

Každý příběh je rozdělen do tří kapitol, které vzájemně doplňují informace k problematice rozvodů, a především psychosociálním následkům. Začátek kazuistiky je doplněn současnou anamnézou. První kapitola je zaměřena na pocity, situaci v rodině a prožívání jedince před rozvodem. Druhá kapitola se věnuje části během rozvodu. A poslední kapitola se zaměřuje na situaci po rozvodu, která zasahuje do aktuální doby. Celá kazuistika je uzavřena shrnutím celého příběhu.

Z mého výzkumného šetření vyplývá, že se nedá jednoznačně určit obecné prožívání rozpadu rodiny. Každý jedinec má jinou osobnost, a tak je vnímání zcela odlišné a individuální. Nelze zobecnit dané téma, protože všechny odpovědi jsou jedinečné. Můžeme však říct, že důležitým determinantem je jednoznačně průběh rozvodu, důvod rozvodu a gradace či síla konfliktů. Velmi důležitá je atmosféra domácnosti, kdy je nutné, aby se dítě cítilo komfortně a milováno i přes rozepře rodičů. Na druhou stranu, mlčení může být vnímáno ještě více násilné.

Téma rozvod mi není příliš blízké. Sama nepocházím z rodiny neúplné, tudíž pro mě výzkum, který jsem provedla, byl šokující a chtěla jsem více pochopit a zjistit do hloubky pocity respondentů. Mé očekávání v rámci k psychosociálním následkům se vyplnily. Očekávala jsem značné změny ve školním prospěchu i socializaci. Zajímavé zjištění bylo, že polovina respondentů se za hanbí za to, že pocházejí z neúplné rodiny

a berou to jako selhání rodiny. Všichni respondenti však zamítli, že by je rozvod rodičů stále ovlivňoval v současnosti, a to ani jejich aktuální či budoucí vztahy. Potvrdili však, že mají menší důvěru při hledání nových partnerů a mají strach z vlastního budoucího vztahu. Nechtějí nikdy svým dětem způsobit stejné životní trauma. Otázkou je, zda si budou brát negativní příklad ze svých rodičů anebo opakovat stejné chyby v jejich manželství jako oni. Budou se v případě jejich vlastního rozvodu snažit eliminovat negativní následky na své vlastní děti?

Důvody rozvodu mohou také značně ovlivnit psychiku dětí. Pokud rozvod proběhne za klidné situace rozdělení rodičů má to samozřejmě úplně odlišný dopad, než extrémně vyhrocené průběhy rozvodů, do kterých jsou děti vtahovány a musí již v brzkém věku řešit velmi důležité otázky života a rozhodovat o věcech, kterým sami nerozumí.

3 Diskuze

Má praktická část byla porovnána s dvěma pracemi. Jednalo se o jednu bakalářskou práci, která byla publikovaná v roce 2018 pod Masarykovou Univerzitou, pedagogické fakulty. Dále jsem porovnávala další bakalářskou práci, a to bakalářskou práci z roku 2017, publikovanou vysokou školou polytechnickou v Jihlavě.

Škrobáková ([online], 2018) se v práci *Vliv rozvodu rodičů na děti* zabývala primárně problematikou rodiny, problematikou vztahu a problematice po rozvodu. Dále se zabývá i střídavou péčí a svěřením dítěte do péče. Autorka v teoretické části také definuje motivaci k uzavření manželství. V praktické části se také zabývá názory čtyř respondentů na samotný rozvod a dopady rozvodů na děti. Výsledků bylo dosaženo formou kvalitativního šetření, a to přímo formou polostrukturovaných rozhovoru stejně jako v mé práci. Autorka také neověřila žádné hypotézy vzhledem k danému tématu. Shodným závěrem bylo, že nelze jednoznačně určit a zobecnit emocionální prožívání jedinců, protože je zcela individuální.

Šindelářová ([online], 2017) se v práci *Rozvod a jeho psychosociální dopad na děti* zaměřila na dopady a psychosociální důsledky rozvodu studentů přímo z vysoké školy Polytechnické v Jihlavě. V teoretické části se zabývá rodinou a jejími funkcemi, procesem rozvodu a porozvodové situací. Zaměřuje se i na konkrétní vývojové období jedince. Následně v kapitole děti a rozvod popisuje dopady rozvodu na děti v konkrétních fázích věku. Praktická část se zabývá exploračními dopady rozvodu na děti. Hlavně v jakém věku jsou děti nejvíce rozvodem zasaženi a zda následně vyhledávají odbornou pomoc. Data byly získána kvantitativní metodou, kterou autorka sama zhodnotila jako lepší a otevřenější volbu. Následně byly data zpracovány ve formě dotazníku, kdy autorka měla také předem připravené výzkumné otázky, které nelze zobecnit vzhledem k danému tématu. Shodným závěrem bylo, že respondenti z rozvedených rodin jsou více opatrnější s hledáním partnerů a mají strach z vlastního rozvodu.

Závěr

Rozvod v dnešní společnosti není natolik překvapujícím jevem. Pro dítě má však rozvod rodičů z psychologického hlediska neskutečný význam. Děti jsou vystaveny množstvím stresu a změn, které ovlivňují jejich budoucí život. Rodiče nemusejí vždy zaznamenat emoční projevy dítěte. Reakce na situaci doma nemusí být totiž viditelná, jak si většina rodičů myslí. Tato práce poukazuje, jaký má neúplná rodina zapříčiněna rozvodem vliv na děti. Práce se zabývá primárně pojmy rodina, rozvod a vztahy.

Součástí je i otázka budoucích vztahů. Tato práce se snaží nastínit, jaké mají dopady na děti rozvody rodičů a celý proces s nimi spojený. Praktická část této práce je podložena kvalitativním výzkumem ve formě polostrukturovaných rozhovorů. V této práci nejsou stanoveny a ověřeny žádné hypotézy, protože rozvod a emoční reakce spojené s ním všichni jedinci prožívají velmi jinak a individuálně.

I když praktická část a informace získané z průzkumu nelze považovat za reprezentativní a s konkrétními jasnými výsledky, přesto si myslím, že mě práce samotnou obohatila a dozvěděla jsem se mnoho zajímavých informací a postřehů, které by stály za další rozpracování. Věřím, že práce by mohla být inspirací pro jiné čtenáře či dokonce rodiče.

Seznam použitých zdrojů:

Literatura:

1. DUDOVÁ, Radka a Šárka HASTRMANOVÁ. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7330-124-8. s.15, (https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/publikace/258_ss_07_07.pdf, vytištěno 5.12.2020).
2. FAGAN, F. Patrick a Aaron CHURCHILL. *The Effects of Divorce on Children*. Marriage and religion research institute: 2012. S.2,3. On-line: <https://downloads.frc.org/EF/EF12A22.pdf>, přeloženo a vytištěno: 5.12.2021.
3. HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0873-0.
4. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče. ISBN 80-247-0332-7. S. 8-15
5. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči*. Jinočany: H & H, 1992. ISBN 80-85467-53-4.
6. MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 98 s. Praha: Portál, 1994. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-85282-83-6. Str.: 15- 16.
7. MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Třetí, upravené vydání (ve Vyšehradu první). Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-797-7. S.52-55
8. MATOUŠEK, Oldřich. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3. S. 25-27, 32.
9. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-19-9. s. 11, 83?
10. MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. 1. vydání. Praha: Portál, 2002. 207 s. ISBN 80-7178-624-1.
11. PAVLÁT, Josef. *Děti po rozvodu svých rodičů* (přehledová studie), Československá psychologie. Psychiatrická klinika 1. LF a FN 1, Praha (2012), s.221-222. On-line: (https://kramerius.lib.cas.cz/search/nimg/IMG_FULL/uuid:59e0d624-4c29-411b-97d1-6b6b9e60659e vytištěno 5.12.2021).
12. PAVLÁT, Josef. *Dlouhodobé následky rozvodu pro děti*. Česká a Slovenská psychiatrie. Psychiatrická klinika I. LF UK a VFN, Praha 2011. On-line: <http://www.cspsychiatr.cz/detail.php?stat=739>, [vytištěno: 5.12.2021].

13. SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004. ISBN isbn80-7178-906-2. str.: 20
14. ŠPÁŇHELOVÁ I., Dítě a rozvod rodičů. Grada: Praha 2010. Str. 12. ISBN 978-80-247-3181-0.
15. ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. [L¹]_{SEP}]Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
16. TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: [jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů]*. Praha: Návrat domů, c2007. ISBN 978-80-7255-163-7. S. 93.
17. VÁGNEROVÁ, Marie a Lidka LISÁ. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání třetí, přepracované a doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4961-0. S. 333.
18. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. ISBN 978-80-87455-14-2.
19. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN isbn978-80-246-1318-5. S. 89-99
20. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání druhé, doplněné a přepracované. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.
21. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání druhé, doplněné a přepracované. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

Internetové zdroje:

22. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/0b00225862> [vytištěno: 30.3.2022].
23. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/pohyb-obyvательства-1-pololeti-2021>, [vytištěno: 6.4.2022].
24. ECHO24. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/SfEQH/cesko-patri-mezi-staty-kde-se-rozpada-nejvic-manzelstvi> [vytištěno: 6.4.2022].
25. Stránky ministerstva vnitra. Dostupné z: <https://portal.gov.cz/rozcestniky/vyzivovaci-povinnost-vuci-diteti-RZC-7>, [vytištěno: 6.4.2022].
26. Stránky ministerstva vnitra. Dostupné z: <https://portal.gov.cz/informace/rizeni-o-vyzivnem-INF-42>, [vytištěno: 6.4.2022].

27. Stránky ministerstva vnitra. Dostupné z: <https://portal.gov.cz/informace/rozsah-vyzivovaci-povinnosti-INF-41>, [vytištěno: 6.4.2022].
28. ŠINDELÁŘOVÁ, Nikola. *Rozvod a jeho psychosociální dopad na děti* [online]. Jihlava, 2018 [cit. 2022-02-15]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/7b926a/>. Vysoká škola polytechnická Jihlava.
29. ŠKROBÁKOVÁ, Marie. *Vliv rozvodu rodičů na děti* [online]. Brno, 2018 [cit. 2022-02-15]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/euil7/Bakalarska_prace_Skrobakova_432997.pdf. Masarykovo Univerzita.
30. Zákon č. 89/2012 Sb., Nový občanský zákoník, Rodinné právo, § 656, odst. 1-2. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/zakony/89-2012-obcansky-zakonik/paragraf-656/>, [vytištěno: 20.2.2022].
31. Zákon č. 89/2012 Sb., Nový občanský zákoník, Rodinné právo, § 755, odst. 1. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/zakony/89-2012-obcansky-zakonik/paragraf-755/>, [vytištěno: 20.2.2022].

Seznam příloh

Příloha č. 1: Soubor dotazovaných otázek použitých při rozhovorech s respondenty.

Osobní otázky:

- Jak se jmenuješ?
- Kolik je Ti let?
- Jaký je Tvůj aktuální vztahový stav?
- Jaké je Tvé povolání?
- Jaké jsou Tvé zájmy ve volném čase?

Otázky – před rozvodem:

- Všiml/a sis nějakých konfliktů rodičů, ještě před rozvodem?
- Snažil/a jsi se rodičům pomoci nebo jim nějak v rozvodu zabránit?
- Řešili rodiče již před rozvodem situaci po rozvodu – kde bys chtěl /a bydlet či se snažili nějak manipulovat s tvými rozhodnutími?
- Vysvětlili Ti rodiče jejich problémy? Pokud se nesnažili o vysvětlení, byl/a jsi někdy svědkem jejich rozepří a hádek?
- Od kterého z rodičů jsi se dozvěděl/a, že se chtějí rozvádět? Kdo Ti tuto informaci případně sdělil?

Otázky – během rozvodu:

- Pokud si pamatuješ, jaký měl průběh rozvod rodičů? Musel/a jsi být někdy přítomen u soudního přelíčení?
- Kolik Ti bylo let, když se tví rodiče rozvedli?
- Jak ses cítil/a v průběhu rozvodu?
- Jak se chovali rodiče během rozvodu? Bylo chování odlišné, než před rozvodem?
- Svěřil/a si se ihned někomu blízkému o situaci doma?
- Zlehčoval někdo danou situaci nebo si někdo dokonce dělal srandu ze situace?

Otázky – po rozvodu:

- Jaký vztah máš v současnosti s rodiči?
- Kolik času trávíte s rodiči a zbytkem rodiny?

- Ovlivňuje Tě rozvod rodičů i v současnosti?
- Kdo byl v dospívání vaším rodinným vzorem a je jím i v současnosti? (odůvodněte proč)
- Řešili jste někdy své partnerské vztahy s rodiči? (žádali jste je o radu, pomoc, atd.)
- Myslíš si, že byl rozvod nutný nebo by to rodiče ještě nějak zvládli urovnat?
- Jak o sobě po rozvodu mluvili rodiče?
- Změnila se nějak značně ekonomická situace po rozvodu uvnitř tvé rodiny?
- Platil druhý rodič řádně výživné?
- Našla si tvoje matka nového partnera? Pokud ano, jak s ním vycházíš?
- Našel si tvůj otec novou partnerku? Pokud ano, jak s ní vycházíš?